

FUB

För barn, unga och vuxna
med utvecklingsstörning

D nr 2015-010

YTTRANDE

Stockholm 2015-06-10

Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Handläggare Anna Gabrielsson

Moderniserad studiehjälp (SOU 2013:52)

Riksförbundet FUB, För barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning, är en intresseorganisation som arbetar för att människor med utvecklingsstörning ska kunna leva ett gott liv med full delaktighet i samhällslivet och rätt till samma levnadsvillkor som gäller för andra. Riksförbundet FUB har ca 26 500 medlemmar.

Riksförbundet FUB överlämnar härmed följande synpunkter på betänkandet:

Sammanfattning

I den del som behandlar stöd för inackordering **motsätter sig Riksförbundet FUB** till utredarens förslag om att samla huvudmannaskapet hos CSN som utredaren föreslår. Riksförbundet FUB vill fortsatt ha ett delat ansvar för stöd till inackordering mellan elevernas hemkommuner och staten.

Riksförbundet FUB motsätter sig förslaget främst i de delar som omfattar nya studerande grupper i studiestödssystemet. Riksförbundet FUB delar förvisso principen om att särlösningar bör undvikas, dock är det samtidigt en realitet att omfattande funktionsnedsättningar, ofta medför behov av särlösningar för att uppnå likvärdighet. Vårt förbund vill starkt understryka att det inte är rimligt att bortse från den enskildes situation till följd av funktionsnedsättningen. För en majoritet av våra medlemmar handlar det inte den förlängda skolgången om ett eget aktivt val utan just om en konsekvens av funktionsnedsättningen. Det är viktigt att ha med sig att många av våra medlemmar utöver en utvecklingsstörning även har andra funktionsnedsättningar inom syn, hörsel och motorik. Riksförbundet FUB anser att inga större förändring ska genomföras innan vi har sett en fullständig ekonomisk konsekvensanalys av förslaget, vilket inte torde sig göras innan den

totala ekonomiska situationen för unga personer med funktionsnedsättning har beaktats i sin helhet.

Riksförbundet FUB anser inte att det faktum att elever utan funktionsnedsättning får studiebidrag med stöd av studiestödssystemet är ett hållbart argument för att elever med funktionsnedsättning också ska få det. En ekonomisk jämförelse mellan studerandegrupper med eller utan funktionsnedsättning måste sättas i sitt sammanhang, dvs i ett livsperspektiv allt annat saknar relevans.

Vidare anser Riksförbundet FUB att argumentet att det kan innebära svårigheter för de studerande att hantera sin privatekonomi är irrelevant i sammanhanget. Det är en viktig men helt annan frågeställning. Det torde vara en angelägen fråga för unga personer generellt att få ökade kunskaper om privatekonomi och bristen på densamma hos enskilda individer kan inte användas som skäl till att förändra det lagstadgade ersättningsystem vi har.

Föräldrar har försörjningsansvar för sina barn fram till 21 års ålder om de studerar på grundläggande nivå, emellertid ska inte föräldrars försörjningsansvar utvidgas för att deras barn har en funktionsnedsättning. Riksförbundet FUB bedömer att detta blir en konsekvens av det aktuella förslaget.

Utredaren identifierar själv en tydlig brist i förslaget, dvs det inbyggda starka ekonomiska incitament för att avsluta sina studier i förtid. **Riksförbundet FUB motsätter** sig ett förslag som bygger in ett ekonomiskt incitament för den studerande att avbryta sina grundläggande studier. Den enskilde ska inte behöva ta ställning till om det är ekonomiskt mer fördelaktigt att avbryta sina studier på grundläggande nivå än att fortsätta dem.

Enligt förslaget förslås en statlig satsning på att anordna sommarjobb för målgruppen, ett förslag som onekligen är intressant men som Riksförbundet FUB i detta skede måste ställa sig mycket tveksam till. Förslaget ger intryck av att ännu inte vara utarbetat och de utsedda parterna inte vidtalade, vilket gör att vi har svårt att ta ställning till idén. Innan processen med att skapa sommarjobb inleds vill vi ta del av den ramöverenskommelse som enligt förslaget regeringen tillsammans med SKL ska ta fram om hur de anslagna statsbidragen ska användas.

4 Överväganden och förslag

4.6.1 Inackorderingsstödet syfte

Riksförbundet FUB instämmer i utredarens bild av att det finns påtagliga skillnader mellan kommuner när det gäller möjligheten erbjuda utbildningar som kan tillmötesgå elevernas val av inriktningar. Det är inte ovanligt att kommuner utanför storstadsregionerna endast erbjuder eleverna på orten ett fåtal av gymnasiesärskolans nationella program. Därför finns det starka skäl att stötta de elever som av intresse vill söka en viss utbildning som kanske bara ges på ett fåtal platser i landet. Vårt förbund ser positivt på utredarens förslag om tydlighet i det ekonomiskt stöd för de elever som är i behov av inackordering.

4.6.2 Kommunalt eller statligt ansvar?

För närvarande är ansvaret för att bevilja inackorderingsstöd fördelat mellan kommunerna och staten och dessa har dessutom olika förutsättningar att förhålla sig till. Riksförbundet FUB vill fortsatt ha ett delat ansvar för stöd till inackordering mellan elevernas hemkommuner och staten. Emellertid ska det finnas statliga riktlinjer med en miniminivå av inackorderingsbeloppet.

9 Nya studerandegrupper i studerandesystemet

9.3 Nuvarande regelverk

Idag finns olika ekonomiska ersättningssystem, vilket naturligtvis medför olika ekonomiska konsekvenser. För att kunna ta ställning till dessa bör hela den ekonomiska situationen för dels elever med funktionsnedsättning och dels elever utan funktionsnedsättning beaktas. En jämförelse mellan dessa grupper är ett av utredarens argument för förslaget och därför är det viktigt att belysa. Idag kan elever som tillhör gymnasiesärskolans målgrupp ansöka om aktivitetsersättning from 1 juli det år eleven fyller 19 år. För närvarande är det belopp som blir aktuellt för målgruppen 7788.-/månad före skatt. Om eleven går i grundskola, grundsärskola eller gymnasiesärskola efter det kvartal denne fyller 16 år kan Försäkringskassan betala ut förlängt barnbidrag tom det år eleven fyller 23 år. För att argumentet om att ”Huvudregeln bör vara att den ekonomiska situationen för studerande med funktionsnedsättning ska jämföras med andra jämnåriga studerande...”¹ ska få någon bärkraft ska det sättas i dess rätta kontext, dvs ett livsperspektiv.

9.4 Förslagen i betänkandet Brist på brådska

Utredaren hänvisar till betänkandet Brist på brådska och menar att de ekonomiska villkoren ska vara likvärdiga för elever med funktionsnedsättning som för andra elever. Det faktum att inte bara de ekonomiska villkoren utan även andra villkor såsom att delaktighet i samhälls- och arbetslivet inte är likvärdiga för elever med en utvecklingsstörning och andra elever återfinns inte i utredningen. Istället ska elever som tillhör gymnasiesärskolans målgrupp få studiebidrag på 1050.-/studiemånad tom det första kalenderåret denne fyller 20 år. Även det förlängda barnbidraget ska upphöra för elever som går på gymnasiesärskolan.

Från samhällets sida ska elever med funktionsnedsättning kompenseras för kostnader som uppstår med anledning av själva funktionsnedsättningen men ges stöd vid behov av omsorg eller delaktig i samhället. Enligt betänkandet Brist på brådska finns det andra ersättningssystem för detta och ett exempel är handikappersättningen². Syftet med handikappersättningen är att ekonomiskt kompensera den som extra kostnader pga av varaktig sjukdom eller funktionsnedsättning. Vid bedömning om ersättning ska beviljas görs en sammanvägning av dels hjälpbehovet och dels godtagbara merkostnader. Merkostnadernas belopp ersätts inte utan det utbetalas ett schablonbelopp på tre nivåer. För att få ersättning enbart för godtagbara merkostnader måste dessa uppgå till minst 28.5% av prisbasbeloppet och år 2013 motsvarades detta av 12683.-, vilket får anses utgöra en inte väsentlig utgift för en enskild. Det är också så att för att beviljas handikappersättning görs en ny prövning av den enskildes situation och vår erfarenhet är att ersättningen inte är tillräcklig för att kompensera de faktiska kostnaderna. Då det för närvarande pågår en utredning som ser över en modell för

¹ Sid 274 Moderniserad studiehjälp SOU 2013:52

² Socialförsäkringsbalken 2010:110 kap 15, 5-7§§

ekonomiska ersättningssystem följer vi den noga³. Emellertid är det svårt att se hur handikappersättningen eller något annat ersättningsystem ska kunna ersätta det faktum att den enskilde får en förlängd skolgång på grund av sin funktionsnedsättning. För en majoritet av våra medlemmar handlar det inte om ett eget aktivt val utan just om en konsekvens av funktionsnedsättningen. Riksförbundet FUB anser att inga större förändring ska genomföras innan den totala ekonomiska situationen för unga personer med funktionsnedsättning har beaktas i sin helhet.

9.5.1 Principen om att undvika särlösningar för elever med funktionsnedsättning

Riksförbundet FUB delar principen om att särlösningar bör undvikas, dock är det samtidigt en realitet att en omfattande funktionsnedsättning ofta medför behov av särlösningar för att uppnå likvärdighet. Vårt förbund vill starkt understryka att det inte är rimligt att bortse från den enskildes situation till följd av funktionsnedsättningen. En till synes kortvarig bättre ekonomisk situation än jämnåriga studerande måste sättas i ett livsperspektiv, vilket då innebär att gruppen snarare framstår som ekonomiskt missgynnad. Riksförbundet FUB genomförde under 2014 en kartläggning av den ekonomiska situation som våra medlemmar befinner sig i. I rapporten *Fångad i Fattigdom* kunde vi se att en ung vuxen på 22 år med utvecklingsstörning och autism, som bor i en gruppbostad och är beviljad dagligverksamhet går med -3180.-/månad⁴.

Vi anser inte heller att det faktum att elever utan funktionsnedsättning får studiebidrag med stöd av studiestödssystemet i sig är ett hållbart argument för att elever med funktionsnedsättning också ska få det. Elever som tillhör gymnasiesärskolans målgrupp ska studera under samma ekonomiska förutsättningar som andra elever, så långt det är möjligt med hänsyn till funktionsnedsättningen. För en elev med utvecklingsstörning och, vilket är vanligt bland våra medlemmar, ytterligare funktionsnedsättningar får det dock inte innebära att denne missgynnas ekonomiskt i förhållande till andra elever.

9.5.2 Principen om att grundläggande utbildning inte ska innebära skuldsättning

Riksförbundet FUB delar uppfattningen att den studerande som pga sin funktionsnedsättning får en förlängd skolgång inte ska behöva skuldsätta sig för att avsluta sina grundläggande studier. Vi anser att det är ett viktigt fundament i samhällets syn på rätten till avgiftsfri utbildning grundläggande nivå.

9.6.1 Elevgruppens sammansättning

När det gäller de diagnosbegrepp som utredningen hänvisar till ser vi en risk för att det kan uppstå missförstånd då det inte klart framgår vilka skillnader det finns mellan ”psykisk utvecklingsstörning” och ”störningar av psykisk utveckling”, vilket innebär att man med hjälp av DSM-5 kan få uppfattning om vilken diagnos som avses. Psykisk utvecklingsstörning är

³ Översyn av vårdbidrag, handikappersättning och bilstöd, socialdepartementet

⁴ Sid 32 f *Fångad i fattigdom? Inkomster och utgifter för vuxna personer med utvecklingsstörning*, Riksförbundet FUB

vad vi benämner utvecklingsstörning. I DSM-5⁵ har diagnosen fått namnet intellektuell funktionsnedsättning och inom parentes står det psykisk utvecklingsstörning. "Störningar av psykisk utveckling" kan möjligen avse det som betecknas som globalt försenad psykisk utvecklingsstörning samt ospecificerad intellektuell funktionsnedsättning (psykisk utvecklingsstörning). Båda dessa är diagnoser som sätts när man misstänker intellektuell funktionsnedsättning men inte kan fastställa med adekvata undersökningsmetoder eller tester. Den första gäller barn under 5 år. Den andra barn över 5 år men som dessutom har flera funktionsnedsättningar⁶. I svensk lagstiftning, lagen (1993:387) om stöd och service av vissa funktionshindrade, LSS och Skollagen t ex, används idag begreppet utvecklingsstörning. För att undvika sammanblandningar mellan diagnoser rekommenderar vi att DSM-5 används konsekvent.

9.6.3 Elevernas ekonomiska situation om förslagen i Brist på brådska genomförs

Utredarens förslag kommer att, såsom också tydligt framgår av utredningen, innebära genomgripande ekonomiska konsekvenser för gruppen elever 19-20 år. I detta sammanhang är det viktigt att uppmärksamma att den beräkning som utredningen presenterar på sidan 269 visar inkomster för en genomsnittlig person i åldersgruppen med maximala bidrag beviljade. Det är förvisso en genomsnittlig beräkning men vi anser ändå att det vore lämpligt att uppmärksamma att det föreslagna gymnasiebidraget (gäller endast hushåll med total bruttoinkomst på mindre än 210000/år) och bostadsbidraget (då det endast gäller de som inte längre bor med sina vårdnadshavare) endast kommer att omfatta en mindre grupp elever. Flertalet i åldersgruppen 19-20 år kommer att med förslaget totalt få ett studiemedel som idag är 1050.-/studiemånad. För dem som vid 19 års ålder har faktiska kostnader för sitt boende och inte får ett bostadstillägg måste möjligheten att kompenseras med ett fungerande bostadsbidrag ytterligare utredas. Utredningen tar inte upp frågan hur det skulle kunna lösas.

9.6.4 Familjeekonomiska konsekvenser

Riksförbundet FUB både känner igen och delar utredarens uppfattning att aktivitetsersättningen kan vara en viktig inkomstkälla i det hushåll som eleven tillhör. I betänkandet Brist på brådska konstaterades att det 2011 var 24 % av de som uppbar aktivitetsersättning för förlängd skolgång, som inte bodde med föräldrar eller annan vuxen. Av dem som tillhör gymnasiesärskolans målgrupp finns det studerande som har så omfattande stödbehov att de inte har möjlighet att bo kvar med sina vårdnadshavare och därför ansöker om insatsen bostad med särskild service enligt LSS. Vi vill i detta sammanhang uppmärksamma utredaren på att det är ovanligt med så låga hyror som 3600.-/mån i bostäder med särskild service, vilket enligt förslaget kommer att vara den genomsnittliga månadsinkomsten inklusive bostadsbidrag för personer i åldersgruppen 19-20 år.

Föräldrar har försörjningsansvar för sina barn fram till 21 års ålder om de studerar på grundläggande nivå, emellertid ska inte föräldrars försörjningsansvar utvidgas för att deras barn har en funktionsnedsättning. I förarbetena till lagen (1998:703) om handikappersättning

⁵ Sid 13 American Psychiatric Association Mini-D5 Diagnostiska kriterier enligt DSM-5, Pilgrim Press AB, Stockholm 2014

⁶ American Psychiatric Association Mini-D5 Diagnostiska kriterier enligt DSM-5, Pilgrim Press AB, Stockholm 2014

och vårdbidrag framgår det att familjer som har barn med funktionsnedsättning har merkostnader pga av barnets funktionsnedsättning. Familjerna har dessa merkostnader så länge barnet bor i föräldrahemmet. Merkostnader i detta sammanhang betyder att familjerna ha mer kostnader för sina barn än familjer som inte har barn med funktionsnedsättning.⁷ Det är dels faktiska kostnader och dels kostnader i form av omsorgsbehov. Ofta innebär det att en förälder går ned i arbetstid eller i en del fall att den enskilde helt avstår från att yrkesarbeta. Detta är även något som utredaren tar upp och medger att det utgör en grund för någon form av särlösning. Idag beviljas vårdbidraget tom det år barnet fyller 19 år, men vid ett eventuellt genomförande av utredningens förslag föreslår Riksförbundet FUB att vårdbidraget ska vara möjligt att beviljas tom det år barnet fyller 21 år under förutsättning att barnet i föräldrahemmet.

Riksförbundet FUB framförde tidigare kritik mot förslaget i betänkandet Brist på brådska och vill även nu kraftfullt betona att föräldrar som har barn med funktionsnedsättning i grundläggande utbildning inte ska behöva skuldsätta sig eller åläggas ett större eller mer omfattande försörjningsansvar än vad som är fallet för föräldrar som inte har barn med funktionsnedsättning. Det torde vara en fundamental rättvisefråga i vårt svenska samhälle. Vi instämmer därför i utredarens slutsats att förslaget kommer att få kännbara ekonomiska konsekvenser för hushåll som ingår i målgruppen, men saknar en konkret lösning på hur de ska bemötas.

9.7 Överväganden och förslag

9.7.1 Nya studerandegrupper i studiesystemet

För utredaren är det huvudsakliga argumentet för att genomföra förslaget att elever utan funktionsnedsättning inte får lika mycket pengar under de sista studieåren. Vidare anføres att huvudregeln bör vara att den ekonomiska situationen för ungdomar med funktionsnedsättning ska vara jämförbar med den som ungdomar utan funktionsnedsättning har. Ytterligare ett skäl är att den aktivitetsersättning som de studerande erhåller kan påverka den studerandes inställning till personlig ekonomi och de egna drivkrafterna till självförsörjning på ett destruktivt sätt.

Riksförbundet anser att utredarens resonemang inte är tillräckligt underbyggt för att utgöra hållbara argument för genomförande av förslaget. Dessutom anser vi att det är ogenomtänkt att föreslå en förändring i ersättningssystemet för studerande som tillhör gymnasiesärskolans målgrupp, som ofta har omfattande funktionsnedsättningar, innan den totala ekonomiska situationen för unga med funktionsnedsättning har utretts grundligt. Vi anser inte att det faktum att elever utan funktionsnedsättning får studiebidrag med stöd av studiestödssystemet är ett hållbart argument för att elever med funktionsnedsättning också ska få det. En ekonomisk jämförelse mellan studerandegrupper med eller utan funktionsnedsättning måste sättas i sitt sammanhang, dvs i ett livsperspektiv allt annat saknar relevans. Det är orimligt att lägga någon form av rättviseaspekt på att de studerande med utvecklingsstörning skulle gynnas ekonomiskt framför studerande som inte har utvecklingsstörning. Detta ska sättas i relation till att många av våra vuxna medlemmar har små inkomster och är beroende av ersättningar från socialförsäkringssystemet eller anhörigas ekonomiska bidrag för sin försörjning livet ut.

⁷ Sid 130 Prop 1997/98:152

Argumentet att det kan innebära svårigheter för de studerande att hantera sin privatekonomi är irrelevant i sammanhanget och är en helt annan fråga. Det torde vara en viktig frågeställning för unga personer generellt att få ökade kunskaper om privatekonomi och bristen på densamma hos enskilda individer kan inte användas som skäl till att förändra det lagstadgade ersättningsystem vi har.

Vad gäller föräldrarnas utökade försörjningsansvar så anser inte vårt förbund att utredningens förslag, att den studerande under det andra halvåret det år personen fyller 20 år erhåller det högre studiebidraget, är acceptabel. Då utredningens ambition är att införliva målgruppen för gymnasiesärskolan i studiestödssystemet ter det sig även ologiskt varför det högre studiebidraget inte ska betalas ut förrän under det andra halvåret det år personen fyller 20 år och inte vid 19 år.

9.7.5 Minska risken för avhopp från studier av ekonomiska skäl

Utredaren identifierar själv en tydlig brist i förslaget, det inbyggda starka ekonomiska incitament för att avsluta sina studier i förtid. Riksförbundet FUB anser att det tveksamt om den två månader långa karenstid som föreslås innan ersättning utbetalas, är en tillräcklig reglering för att förhindra att en studerande väljer att avsluta sina studier i förtid. Förutom att det är står i direkt strid mot de skolpolitiska målen vi har i Sverige, så framstår konstruktionen som alltför svag. Likheten med den reglering som återfinns i hur a-kassan för studerande fungerar är inte adekvat då målgruppen för utredningens förslag är unga med omfattande funktionsnedsättning som studerar på grundläggande nivå. Riksförbundet FUB ställer sig inte bakom ett förslag som bygger in ett ekonomiskt incitament för att avbryta sina grundläggande studier. Den enskilde ska inte behöva ta ställning till om det är ekonomiskt mer fördelaktigt att avbryta sina studier på grundläggande nivå än att fortsätta studera. För att rätt förstå de eventuella drivkrafter som kan påverka ett sådant beslut bör det sättas i utredningsförslagets hela kontext som även omfattar ett familjeekonomiskt perspektiv.

9.7.6 Sommarjobb till unga studerande med funktionsnedsättning

Enligt förslaget förslås en statlig satsning på att anordna sommarjobb för målgruppen, ett förslag som onekligen är intressant men som Riksförbundet FUB i detta skede måste ställa sig mycket tveksam till. Förslaget ger intryck av att ännu inte vara utarbetat och de utsedda parterna inte vidtalade, vilket gör att vi har svårt att ta ställning till idén. Vårt förbund efterlyser här en konkret plan med hållbar finansiering för att då om möjligt kunna göra en bedömning av hur detta kommer att fungera för våra medlemmar. Vi utgår givetvis ifrån att grundtanken i förslaget om sommarjobb gäller hela vår målgrupp och då även unga med omfattande flerfunktionsnedsättning, vilket innebär att utöver utvecklingsstörning har den enskilde även nedsatt hörsel, syn eller motorik, som idag går på gymnasiesärskolan. Innan processen med att skapa sommarjobb vill vi ta del av den ramöverenskommelse som enligt förslaget regeringen tillsammans med SKL ska ta fram om hur de anslagna statsbidragen ska användas. Eftersom huvudargumentet för att genomföra förslaget är att unga med funktionsnedsättning inte ska gynnas ekonomiskt framför unga utan funktionsnedsättning så är vår tolkning att detta argument tillämpas konsekvent och att alla våra medlemmar omfattas av den föreslagna sommarlovssatsningen. Möjligheten att hitta en tillfredställande lösning kan innebära en viss komplexitet, vilket visar på ytterligare ett exempel från utredningen som

tydliggör att innan förslaget genomförs måste den totala ekonomiska situationen för unga personer med funktionsnedsättning utredas.

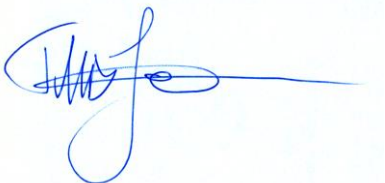
11 Utbetalning av studiehjälp

11.7.2 Utbetalning av studiebidrag för omyndiga studerande till annan

Riksförbundet FUB stödjer utredarens förslag om införa undantagsregler i studiestödslagstiftningen om att studiebidrag för en omyndig studerande får betalas ut till vårdnadshavaren om det föreligger särskilda skäl.

Stockholm som ovan

För Riksförbundet FUB

Thomas Jansson
Förbundsordförande